

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЛЦДН у м.КОНОТОП
(місто знаходження НКП)

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В.М.Боронос
« ____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

НА ТЕМУ:

Бюджетна політика в умовах пандемії COVID-19:
стратегічні пріоритети та фінансові наслідки

Освітній рівень “Бакалавр”

Спеціальність «Фінанси, банківська права та страхування»

Керівник роботи:

(підпис)

О.В.Щербина
(ініціали, прізвище)

Студент:

(підпис)

К.В.Рубаненко
(ініціали, прізвище)

Група:

Суми
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, проф.
В.М.Боронос
"___" _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студент(-ка) групи Фз-71к інституту (центру) ЦЗДФН
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Рубаненко Катерина Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи: Бюджетна політика в умовах пандемії COVID-19: стратегічні пріоритети та фінансові наслідки

Затверджено наказом по СумДУ № _____ від "___" _____ 20__ р.

Термін здачі студентом завершеної роботи "___" _____ 20__ р..

Вихідні дані до роботи: нормативні і законодавчі акти, матеріали державної статистичної звітності, відомчі постанови, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань, що підлягають розробці): оцінка впливу пандемії COVID-19 на бюджетну політику України в частині формування доходів та перерозподілу видатків бюджетів різних рівнів

- проаналізувати наукові дослідження щодо бюджетної політики в умовах пандемії;
- узагальнити світовий досвід змін бюджетної політики під час пандемії;
- оцінити вплив Covid-19 на формування доходної та витратної частин бюджету;
- здійснити аналіз доходів та видатків бюджетів різних рівнів;
- дослідити напрямки фактичного використання спеціального державного фонду боротьби з COVID-19;
- запропонувати заходи вдосконалення бюджетної політики нашої країни в умовах пандемії, що триває.

Дата видачі завдання: "___" _____ 20__ р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____
(вчене звання, прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання "___" _____ 20__ р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра. 34 с., 10 рис., 4 табл., 26 джерел.

Мета роботи – оцінка впливу пандемії COVID-19 на бюджетну політику України в частині формування доходів та перерозподілу видатків бюджетів різних рівнів.

Об'єкт дослідження – процеси формування і функціонування бюджетної політики країни в умовах світової пандемії.

Методологічною основою роботи являються основні положення і висновки, сформульовані в наукових фундаментальних працях вітчизняних і закордонних вчених-економістів.

Методи дослідження: аналітичний, логіко-структурний підходи, статистичні та графічні методи обробки та надання інформації, а також порівняльний і економічний аналіз.

У першому розділі роботи було розглянуто основи формування і функціонування бюджетної політики, здійснено огляд змін в бюджетній політиці країн світу в умовах пандемії.

У другому розділі проаналізовано бюджетну політику в Україні, з'ясовано доходи і видатки при функціонуванні спеціального ковідного фонду.

У третьому розділі запропоновано напрямки удосконалення бюджетної політики в частині формування бюджетних доходів та видатків.

**БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА, ДОХОДИ, ВИДАТКИ, БЮДЖЕТНА СТРАТЕГІЯ,
ПАНДЕМІЯ COVID-19.**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ COVID-19.....	7
1.1 Сутність, принципи та значення бюджетної політики для функціонування держави	7
1.2 Вплив пандемії COVID-19 на бюджетну політику країн світу.....	11
2 АНАЛІЗ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ COVID-19.....	
2.1 Аналіз доходів бюджету України в умовах пандемії	11
2.2 Аналіз спеціальних бюджетних видатків в умовах пандемії COVID-19.....	16
3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ.....	21
3.1 Регулювання бюджетних доходів і видатків	21
3.2 Оцінка ефективності бюджетних видатків як засіб удосконалення бюджетної політики.....	27
ВИСНОВКИ.....	30
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	32

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Пандемія COVID-19 почалася, коли більшість країн тільки приступили до реалізації свого бюджету на 2020 рік. З тих пір короткостроковим пріоритетом є планування і здійснення невідкладних антикризових заходів, зокрема, шляхом екстрених бюджетних інструментів, таких як додаткові бюджети, перерахування коштів, резервні фонди на випадок непередбачених обставин і укази про оголошення надзвичайної ситуації. При значний відступ виконання бюджету на 2020 рік від прогнозованого ходу його виконання в умовах високої невизначеності бюджетування під час кризи стає безперервним реактивним процесом.

Бюджетна стійкість передбачає безумовне виконання бюджетної системою нормативних і контрактних зобов'язань. В значній мірі бюджетна стійкість забезпечується застосуванням бюджетного правила, що обмежує зростання витрат в періоди кон'юнктурного зростання цін та падіння виробництва.

Значний внесок у розроблення теоретико-методологічних засад і практичних аспектів, пов'язаних із бюджетом та бюджетною політикою, зробили такі вітчизняні вчені: Давимука О.О., Денков Д.Д, Огонь Ц.Г., Юрій С.І. та інші.

Мета роботи - оцінка впливу пандемії COVID-19 на бюджетну політику України в частині формування доходів та перерозподілу видатків бюджетів різних рівнів.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати наукові дослідження щодо бюджетної політики в умовах пандемії;
- узагальнити світовий досвід змін бюджетної політики під час пандемії;
- оцінити вплив Covid-19 на формування доходної та витратної частин бюджету;
- здійснити аналіз доходів та видатків бюджетів різних рівнів;
- запропонувати заходи вдосконалення бюджетної політики нашої країни.

Об'єкт дослідження – процеси формування і функціонування бюджетної політики країни в умовах світової пандемії.

Предметом дослідження є бюджетна політика.

Методи дослідження. У ході дослідження використовувались статистичні методи, методи порівняння, спостереження, обстеження, комплексної оцінки, аналітичні процедури тощо.

У першому розділі роботи було розглянуто основи формування і функціонування бюджетної політики, здійснено огляд змін в бюджетній політиці країн світу в умовах пандемії.

У другому розділі проаналізовано бюджетну політику в Україні, з'ясовано доходи і видатки при функціонуванні спеціального ковідного фонду.

У третьому розділі запропоновано напрямки удосконалення бюджетної політики в частині формування бюджетних доходів та видатків.

Фактологічну основу роботи складають наукові основи вітчизняних та зарубіжних науковців з теорії фінансів і бюджетного планування; звіти міністерства фінансів України та методичні рекомендації в сфері бюджетної і фінансової політики.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ COVID-19

1.1 Сутність, принципи та значення бюджетної політики для функціонування держави

Бюджетно-фінансова політика – це сукупність економічних та адміністративних заходів, що вживаються урядом, з використанням бюджетних та податкових інструментів. Основною метою бюджетної політики є забезпечення фінансової та соціальної стабільності та спрямованість на створення макроекономічних умов для стимулювання економічного зростання та структурної перебудови економіки, зменшення логічної навантаження та підвищення життєвого рівня населення [1, с.31].

На думку Н.О. Мельникової, «бюджетна політика – це система фінансових відносин, за допомогою яких здійснюється мобілізація доходів до фонду держави, визначається рівень централізації національного доходу в бюджеті. За допомогою проведення бюджетної політики визначається розмір державних витрат на створення централізованих фондів фінансування народного господарства, соціально-культурних заходів, загальнодержавного управління, оборони і державних страхових резервів» [15, с. 7]

Реалізація бюджетної політики на сучасному рівні розвитку дозволяє:

- підвищити стійкість і конкурентоспроможність національної економіки;
- забезпечити гарантоване виконання фінансових зобов'язань бюджету перед зовнішніми і внутрішніми кредиторами;
- зберегти якість бюджетних послуг та забезпечити соціальний захист найбільш незахищених категорій населення [2, с. 476].

Значна частина видаткової частини бюджету складається з видатків на оплату праці, пенсій, стипендій, допомоги та коштів на виконання державних соціальних стандартів). Також бюджетне фінансування дозволяє забезпечити стабільне функціонування відділів освіти та охорони здоров'я.

Розрізняють два типи бюджетно-фінансової політики: дискреційну та недискреційну (рис.1.1)

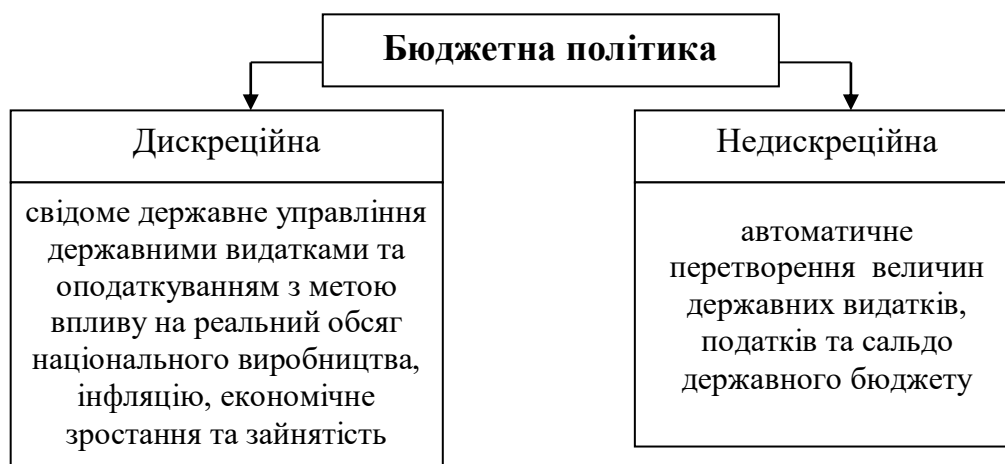

Рис. 1.1 Типи бюджетної політики

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Бюджетний контроль представлений наступними видами резервної і аналітичної діяльності:

- контроль над ступенем виконанням державного бюджету – основного фінансового плану країни та територіальних громад – за доходами і видатками;
- збір, накопичення фінансової інформації, в тому числі результатів податкового контролю, аналіз цієї інформації і розробка пропозицій щодо обсягів та джерел додаткового залучення фінансових ресурсів до бюджету;
- забезпечення ефективного, раціонального витрачання коштів державного бюджету шляхом вдосконалення нормування витрат, контролю над виконанням встановлених норм і нормативів витрат;
- викорінення і профілактика невиробничих, нецільових витрат, безгосподарності, розтрат і розкрадань [15, с. 9].

Бюджетний контроль здійснюється на підприємствах, в установах і організаціях, що фінансуються з бюджетів різного рівня, а також на підприємствах недержавного сектора, які здійснюють роботи, надають послуги, проводять заходи, фінансуються з бюджету.

Інструментарій бюджетно-фінансової політики – це бюджетні та податкові важелі [15, с.]. Види податків та платежів, їх структура, об'єкти оподаткування, суб'єкти платежів, джерела податків, ставки, пільги, санкції, терміни та способи стягнення – це все належить до податкового регулятора.

Бюджетні регулятори – це рівень централізації засобів державного управління, співвідношення між державним та місцевими бюджетами, дефіцит бюджету, співвідношення між державним бюджетом та позабюджетними фондами, бюджетна класифікація статей доходів і видатків тощо.

Порядок розподілу доходів і видатків між окремими видами і рівнями бюджетів визначається рішенням наступних завдань:

- збалансованість прибуткової і видаткової частин кожного з бюджетів;
- зацікавленість місцевого самоврядування влади у виконанні планів доходів і видатків;
- рівномірність надходжень доходів до бюджетів різних рівнів;
- пріоритетність державного бюджету в фінансуванні програм і заходів.

В основу розподілу бюджетних коштів покладено такі принципи:

1. *Принцип значущості.* Передбачає зарахування доходів в республіканський і місцеві бюджети, а також визначає закріплені, власні і регулюючі види доходів за відповідними бюджетами.
2. *Принцип підпорядкованості.* Підвідомчі підприємства та ті, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів, перераховують податки і інші види доходів до відповідних бюджетів.
3. *Принцип територіальності.* Значна частина доходів і податків зараховується до бюджету по територіальній приналежності платників [19]

Ефективність функціонування територіальних громад як адміністративно-територіальних одиниць, зумовлюється глибиною обґрунтованості теоретико-методологічних засад їх формування при яких в основному реалізуються владні повноваження, що забезпечують життєдіяльність місцевих спільнот.

Теорії бюджетного управління представлені трьома основними групами:

- теорії місцевого (локального) економічного розвитку,

- теорії територіальної організації влади (місцевого управління або публічної влади)
- теорії фінансового децентралізації.

Ці теорії розкривають специфіку формування та розвитку територіальних громад, характеризують їх конкурентні переваги та механізми управління ними.

Місцеве самоврядування є ефективним інструментом місцевого управління та розвитку територій. Його функціонування забезпечує територіальним спільнотам реальне право та можливості самостійно вирішувати питання місцевого значення, формує зацікавленість мешканців у наповненні місцевих бюджетів і соціально-економічному розвитку території проживання в цілому.

Слід зазначити важливість принципу субсидіарності стосовно повноважень територіальних громад, особливо в умовах, коли при реформуванні місцевого самоврядування в Україні до повноважень територіальних громад віднесено низку функцій, які виходячи зі світового досвіду можуть ефективніше реалізовуватися на вищому адміністративно-територіальному рівні.

Формування бюджетної політики завжди виявляється через конкретні функції (рис. 1.2)

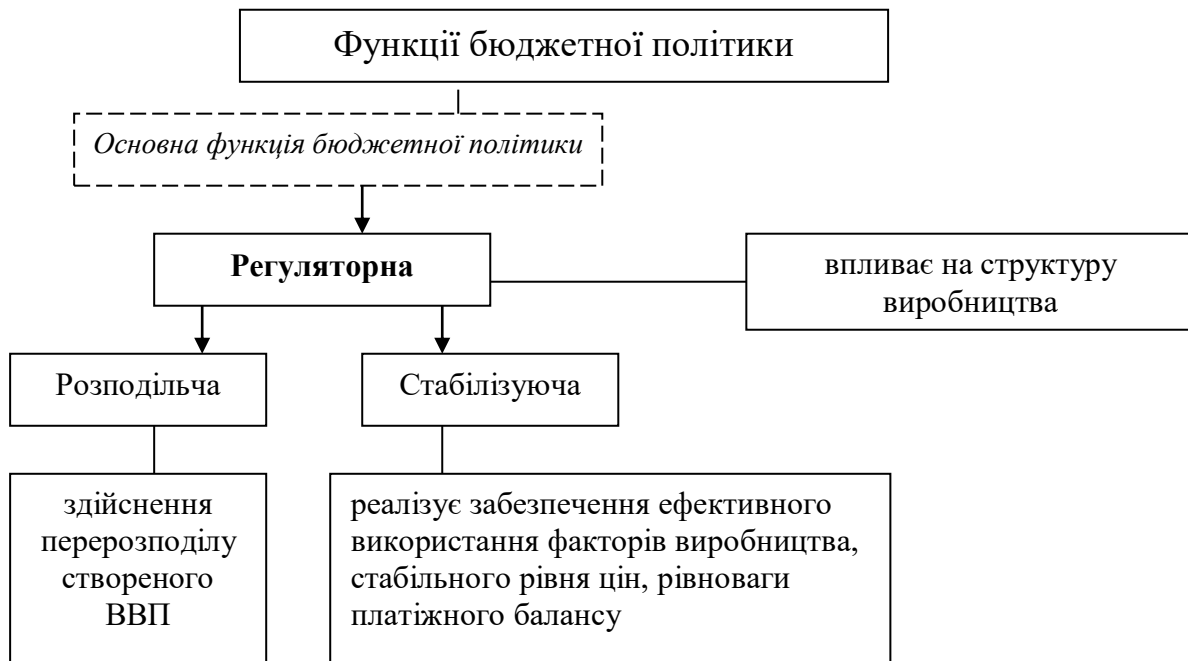

Рис. 1.2 Основні функції державної політики [12]

1.2 Вплив пандемії COVID-19 на бюджетну політику країн світу

Соціальний вимір глобального економічного розвитку обґрунтовує та ілюструє пріоритет соціалізації економіки у вирішенні глобальних проблем людства, безпосередньо впливає на методологію системного дослідження фінансової політики, що за своєю суттю не може бути відокремлено від економічної політики країни, бюджетної політики України.

Економічна глобалізація виявляє себе як об'єктивний багатогранний процес, що має двоїсту природу і проявляється у позитивних та негативних наслідках для розвитку суспільства. З одного боку, глобалізація формує інтегративні взаємозв'язки, взаємозалежності та взаємодії, акселеруючи науково-технологічний, економічний, соціальний і загальноцивілізаційний прогрес. З іншого боку, в період надзвичайних світових криз глобалізація є негативним чинником, оскільки жодна країна світу не може захистити свою фінансово-економічну систему від потрясінь та навіть руйнації. Особливо яскраво це продемонструвала світова пандемія COVID-19.

Безпрецедентна криза вимагає кардинальних змін у бюджетній політиці нашої країни. Виникла потреба у нових підходах для фінансування антикризових заходів як рахунок державного бюджету, так і за рахунок коштів територіальних громад. Зокрема уряд вирішив відійти від бюджетного правила і використовувати нестандартні інструменти фіскальної та грошово-кредитної політики під час карантинних обмежень [9].

Державні витрати всіх країн в світі – як розвинених, так і країнах, що розвиваються - в 2020 році зросли на тлі боротьби з пандемією COVID-19 і супутнім економічною кризою. У розвинених країнах на боротьбу з пандемією витратили близько 17% від ВВП, в країнах із середнім доходом ця цифра склала 4% від ВВП, а в найменш розвинених країнах – 1.6% від ВВП. Особливість поточної ситуації – практично повна відсутність доходів, особливо в найбільш схильних до шоку секторах – створює серйозну загрозу масового відходу з ринку невеликих (які не мають резервів) фірм, розриву виробничих зв'язків, різкого

зростання безробіття, збільшення бідності. Практично всі розвинені країни вжили безпрецедентних за масштабами антикризові програми, що включають широкий набір фіскальних заходів і заходів грошово-кредитної політики. Обсяги додаткових витрат представлені без урахування державних гарантій, пільгових кредитів, але з урахуванням податкових пільг (рис. 1.3).

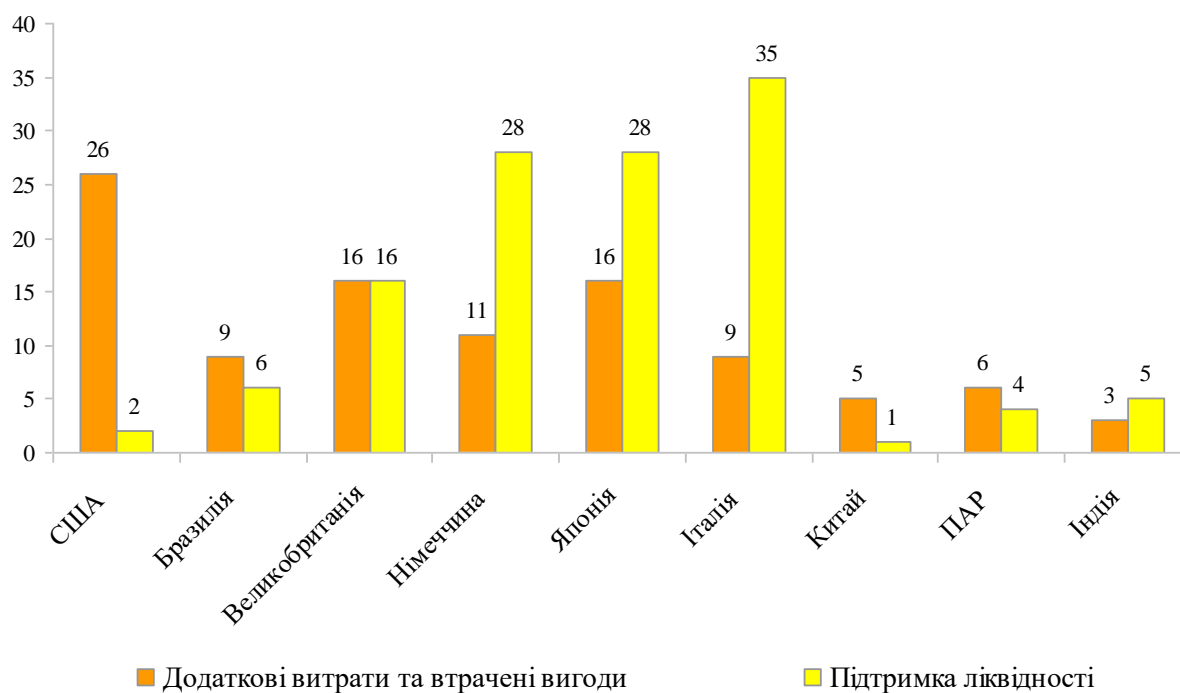

Рис. 1.3 Витрати деяких країн світу на боротьбу з пандемією COVID-19 у 2020 році (у % від ВВП) [22]

Як видно, пакети підтримки державою громадян і бізнесу в більшості розвинених країн перевищують 5% ВВП, а в деяких (наприклад, в США) становлять понад 26% ВВП. Загальна логіка формування цих програм зводиться до принципу «необхідно забезпечити повну підтримку економіки і населення в необхідних обсягах, чого б це не коштувало». При цьому унікальний масштаб загроз робить не тільки необхідним, але часто і економічно більш вигідним пригальмувати в самому зародку основних механізмів поширення кризи на всі сфери економіки.

Значний антикризовий обсяг державних і наднаціональних витрат, що виходять за рамки запланованих бюджетів і законодавчих обмежень, ставить питання про ту чи іншу бюджетної консолідації. Поступово бюджети будуть знижувати рівень витрат, проте велика небезпека знизити витрати занадто рано,

коли економіка ще не відновилася - як сталося після глобальної фінансової кризи 2008-2009 років. Визначення терміну скорочення витрат - один з найважчих аспектів фіскальної політики всіх країн світу на найближчі кілька років.

Криза 2020 року має свою епідеміологічну і соціальну специфіку, в зв'язку з чим деякі нові витрати навряд чи можливо скоротити. Швидше за все в розвинених країнах після кризи 2020 року виростуть в абсолютній і відносній величині витрати на систему охорони здоров'я, а також на соціальну політику. Зміни в бюджетній політиці окремих країн наведено у таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Антикризові заходи, що спричинили зміни у бюджетній політиці окремих країн світу

Країна	Антикризові заходи та зміни в бюджетній політиці
Німеччина	Протягом 2021 року продовжує м'яку бюджетну політику, незважаючи на бюджетне правило. Останні кілька років країна жорстко дотримувалася бюджетного правила «боргового гальма», введеного після кризи 2008-2009 року і закріпленого в Основному законі. Це правило виключає можливість запозичень для фінансування структурного дефіциту, що перевищує 0,35% ВВП. Однак у 2020 році уряд прийняв додатковий бюджет, який передбачає перевищення майже на 120 мільярдів євро максимально допустимого порогу нової заборгованості. Більшість антикризових заходів зберігають свою дію і в 2021 році, тому зростання витрат триває, їх підвищений рівень знову закріплений в «додатковий бюджет», а правило «боргового гальма» як і раніше не дотримується. Міністр фінансів Олаф Шольц недавно заявив, що така практика, ймовірно, пошириться і на наступний рік, оскільки правило не дозволяє зробити все необхідне, щоб допомогти Німеччині вибратися з економічного спаду, викликаного COVID-19.
Великобританія	Планує фінансування додаткових витрат частково за рахунок підвищення податків на великий бізнес, частково за рахунок нарощування держборгу. Мінфін Великобританії оголосив про тимчасову відміну оподаткування "надприбутків", щоб залучити додаткові 25 мільярдів фунтів стерлінгів у вигляді інвестицій в найближчі 2 роки. Для компенсації випадуючих доходів Мінфін Великобританії вирішив заморозити процентні ставки податку на доходи фізичних осіб на найближчі 5 років, а також підвищити корпоративний податок з 19% до 25% для компаній з прибутком понад 250 000 фунтів стерлінгів з одночасним зниженням ставок для компаній з прибутком від 50 000 до 250 000 фунтів стерлінгів. Адаптивна грошово-кредитна політика буде в першу чергу спрямована на збереження робочих місць і доходів населення, що неодмінно призведе до зростання держборгу країни в середньостроковій перспективі. За оцінками бюджетного управління підвищення корпоративного податку принесе 2,9% ВВП в 2024 фінансовому році в порівнянні з 2,1% в 2020 фінансовому році, а заморожування порогових значень податку на прибуток забезпечить 0,7 п. П. ВВП в період з 23 по 2026 фінансовий рік. В цілому, за оцінками відомства, заходи, оголошені в бюджеті, майже усунуть поточний дефіцит бюджету до 2026 фінансовому році, в той час як чистий борг державного сектора досягне максимуму в 109,7% ВВП в 2024 фінансовому році і впаде до 103,8% до квітня 2026 року. Представники Мінфіну Великобританії відзначають, що дана стратегія консолідації бюджету обрана владою виходячи з неясності перспектив закінчення пандемії.

Країна	Антикризові заходи та зміни в бюджетній політиці
Бразилія	<p>На тлі пандемії вперше був перевищений допустимий Конституцією рівень державних витрат, встановлений Конгресом в 2016 році в рамках політики по скороченню бюджетного дефіциту. Відповідно до прийнятої конституційної поправки, зростання державних витрат не повинен перевищувати рівень інфляції попереднього року. Щоб уникнути порушення цієї поправки надзвичайні заходи були включені в окремий, так званий «військовий», бюджет на 2020 рік. Термін дії більшості надзвичайних заходів закінчився до кінця 2020 року, але програма «екстреної допомоги» вразливим домогосподарствам і підтримки зайнятості були відновлені в другому кварталі 2021 року.</p> <p>Величезні витрати і накопичений за 2020 рік борг викликані зняттям конституційного обмеження на державні витрати. За підрахунками МВФ, за підсумком 2020 року Бразилія знаходиться на другому місці по співвідношенню державного боргу до ВВП серед країн із середнім доходом, поступаючись тільки Анголі. Незважаючи на зниження кредитного рейтингу більшістю міжнародних агентств, фінансування держборгу триває через зовнішні запозичення. За оцінками агентства Fitch, введення федеральними властями Бразилії нових податків малоімовірно, тому що існуючий обсяг податкових зборів майже досяг своєї стелі.</p>
США	<p>Федеральний уряд прийняв п'ять законів для підтримки громадян і економіки загальним обсягом \$ 3,4 трлн до 2021 фінансового року (і 3,3 трлн дол. США для 2020-2030 фінансового року). У березні 2021 р Президент США Джо Байден підписав схвалений Конгресом пакет антикризових заходів, який отримав назву «Американський план порятунку». Головною відмінністю цього пакета від попередніх стало різке збільшення державних витрат і в цілому розширення відповідальності держави в соціальній сфері. «План порятунку» припускав як разове виділення бюджетних коштів на конкретні потреби (наприклад, більше \$ 150 млрд на вакцинацію та інші медичні витрати, \$ 350 млрд - на покриття дефіцитів бюджетів штатів і муніципальних бюджетів, більше \$ 100 млрд - на покриття втрат малого бізнесу), так і довгострокові зміни податково-бюджетної політики. Антикризовий пакет вже зараз користується широкою підтримкою населення, а до моменту виборів може стати ще популярнішим на тлі очікуваного відновлення економіки, так що такий розрахунок команди президента не позбавлений підстав. Деякі конгресмени від Демократичної партії вже оголосили про плани переведення частини прямих виплат і субсидій з даної програми в формат постійних. (Наприклад, таких, як виплати на дітей).</p> <p>Фінансування масштабних проектів підтримки також буде здійснюватися за рахунок підвищення податків на багатих (домогосподарства, чий дохід становить більше \$ 400 000 на рік), і на корпорації, а також за рахунок нарощування держборгу. Ставка корпоративного податку буде збільшена з 17% до 25%, що нижче, ніж ставка цього податку до зниження, прийнятого при Трампа. Згідно з базовим прогнозом Управління Конгресу США по бюджету, федеральний борг в державних руках досягне 195% ВВП до 2050 року, що майже в два рази більше, ніж в кінці Другої світової війни.</p>
Китай	<p>планує відмовитися від фіскальних стимулів, не пригнічуючи зростання і не викликаючи дестабілізацію ринку. Для цього була відновлена багаторічна кампанія зі скорочення боргу, який почав накопичуватися ще з кризи 2008-2009 рр. Головна мета уряду - скоротити дефіцит бюджету з "більш ніж 3,6%" в 2020 році до 3,2% в 2021 році. При цьому рейтингове агентство Fitch оцінює фіскальний дефіцит консолідованого бюджету в 9% від ВВП, а також прогнозує зниження цієї величини до 7.5% у 2021 році. Також за прогнозом співвідношення держборгу до ВВП КНР збільшиться до 57%, що на 10 п.п. більше, ніж в 2019 році.</p>

Джерело: узагальнено автором на основі [22]

У відповідь на пандемію COVID-19 країни, що розвиваються (до них досі належить й Україна), в основному мають набагато скромніші антикризові програми, що пояснюється не стільки меншим обсягом необхідної підтримки, скільки вельми обмеженими можливостями фінансування. На жаль обсяг необхідних антикризових заходів і обсяг заходів, які країна може профінансувати, збігаються дуже рідко.

Поєднання декількох шоків диктує використання широкого набору інструментів підтримки економіки, що доповнюють один одного: одні покликані компенсувати зменшення попиту, інші – адресно підтримати опинилися сектора, фірми і сім'ї, під ударом. Для цих цілей в світі паралельно використовуються такі канали:

- пом'якшення грошової політики (як за рахунок зниження ключової ставки, так і за рахунок покупки держоблігацій);
- надання держгарантій за кредитами,;
- розстрочки по сплаті податків і обслуговування кредитів.

Пріоритетними стали завдання запобігти ліквідації по можливості більшої кількості життєздатних малих і середніх фірм, не допустити масового звільнення співробітників і забезпечити підтримку громадян, які залишилися без джерела доходів.

Мінімальний необхідний для цього обсяг фінансових антикризових заходів фахівці оцінюють як 3-4% ВВП у вигляді суми додаткових бюджетних витрат і зниження податків [8]. При цьому ми вважаємо, що перевагу слід віддавати найбільш ефективним заходам, які можуть бути швидко втілені у життя. Спірними виглядають, зокрема, пропозиції видати певну суму всім громадянам – в умовах обмежених ресурсів важливо зосередитися на допомозі найбільш нужденним.

2 АНАЛІЗ БЮДЖЕТНИХ НАХОДЖЕНЬ І ВИДАТКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

2.1 Аналіз доходної частини бюджету України в умовах пандемії COVID-19

Бюджет держави це основа всіх основ, це сосуди які наповнюють країну тими ресурсами де вони найбільше потрібні, маючи збалансований бюджет можна розвивати країну.

Розгляд різних аналітичних матеріалів доводить, те, що в Україні бюджетна політика, яка існує протягом останніх десяти років, неефективна, про що свідчать показники виконання державного бюджету які представлені на рис.2.1

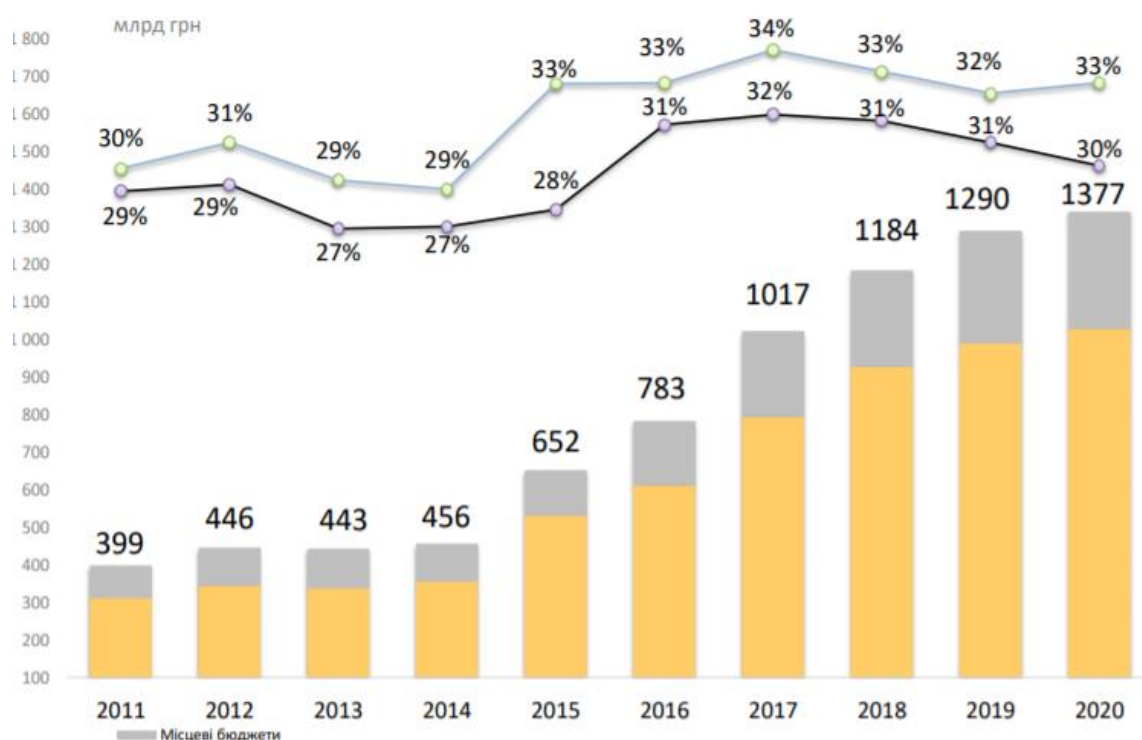

Рис.2.1 Динаміка виконання доходної частини державного та місцевих бюджетів за 2011- 2020 рр. [14]

З рис.2.1 ми бачимо, що відбувається збільшення доходів бюджету, що говорить, про гарний стан справ, але існують деякі показники які відображають, що деякі надходження мали одноразові надходження.

У 2020 році доходи зведеного бюджету становили 1377 млрд грн та зросли порівняно з 2019 роком на 87 млрд грн, або на 6,7% [4].

Частина надходжень у 2020 році мала одноразовий характер. Зокрема, йдеться про такі доходи:

- 8,8 млрд грн податку на прибуток від підприємств;
- від НАК «Нафтогаз України» було отримано дивідентів 39,6 млрд грн як компенсація від ВАТ «Газпром» 2,9 млрд дол США на виконання рішення Стокгольмського арбітражу;
- від рентної плати було отримано 42,5 млрд грн за видобування вуглеводнів згідно з Законом України від 17.11.2020 № 1006-IX.

Але у 2019 році були одноразові доходи, це:

- аванс в розмірі 3 млрд грн від Нафтогазу (Россія) за рішенням Стокгольмського суду;
- митні платежі, щодо пільгового розмитнення транспортних засобів;
- близько 2 млрд грн від конфіскованих коштів та коштів, отриманих від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення [4].

При цьому у 2020 році НБУ отримало прибуток і таким чином було здійснено перерахування коштів до бюджету прибуток у сумі 42,7 млрд грн, що на 22,2 млрд грн менше ніж у 2019 році [4].

Отже, можна сказати, що за період з 2011 по 2020 рік доходи збільшуються, але основна частина збільшення відбувається за підняття певних податкових ставок, за рахунок отримання надходжень від рентної плати, від рішень Стокгольмського арбітражу.

Проаналізуємо податкові надходження до бюджетів різних рівнів за основними джерелами (рис. 2.2)

Очевидно, що у грошовому еквіваленті податкові надходження за останні 10 років зросли на 802 млрд грн, або на 239,4%. При цьому найбільша частина податкових надходжень формується за рахунок рентних платежів (401 млрд грн. у 2020 році).

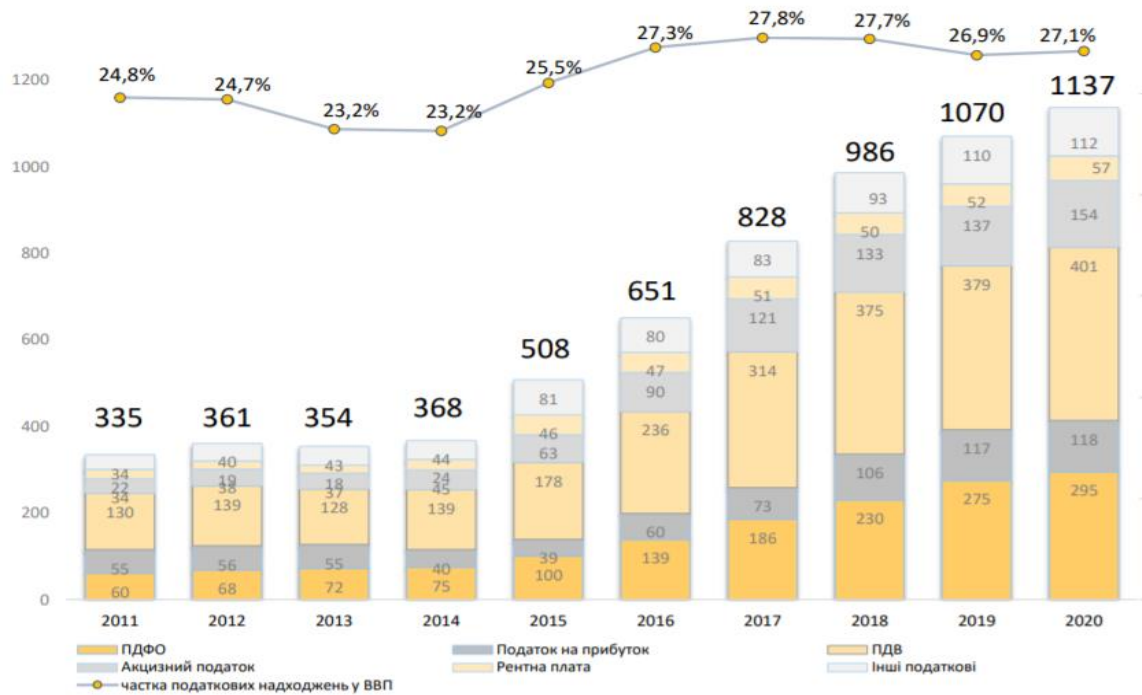

Рис.2.2 Динаміка податкових надходжень до зведеного бюджету України та їх частка у ВВП за 2011-2020 рр. в млрд. грн. [14]

Щодо карантинного 2020 року, то можна говорити про уповільнення темпів зростання податкових надходжень, порівняно з попередніми роками.

Графічний аналіз динаміки окремих видів податків наведено на рис. 2.3

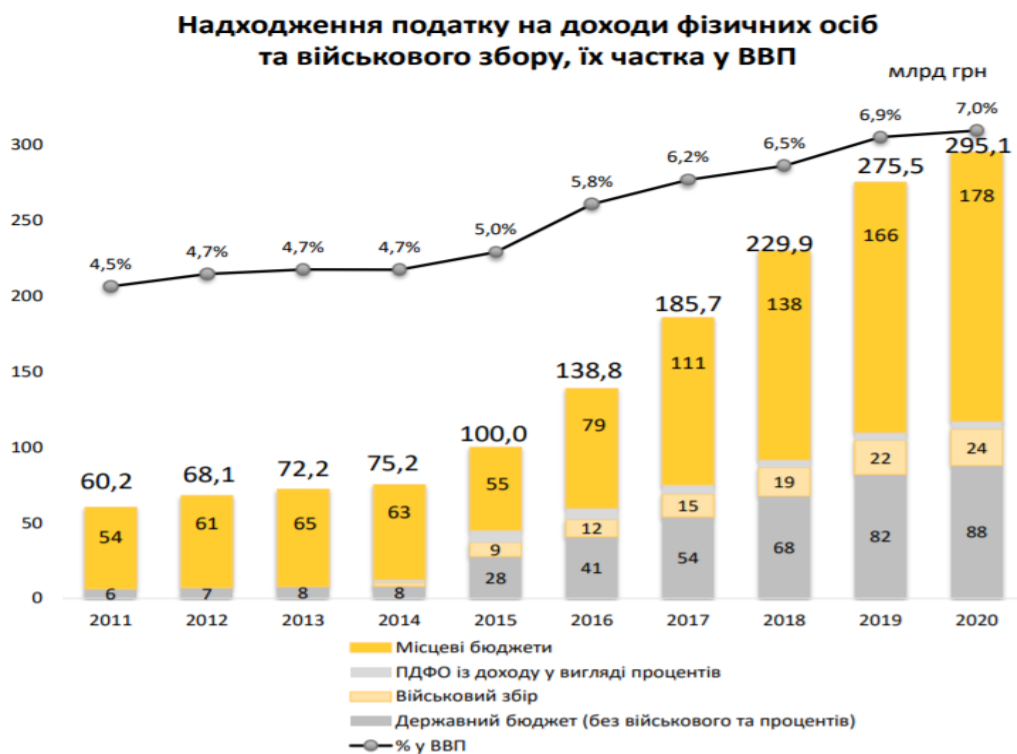

Рис.2.3 Динаміка надходження ПДФО та військового збору, їх частка у ВВП за 2011-2020 рр. в млрд. грн. [14]

Маємо констатувати, що ставка ПДФО та військового збору у 2020-2021 пандемічних роках не змінилися (рис. 2.4).

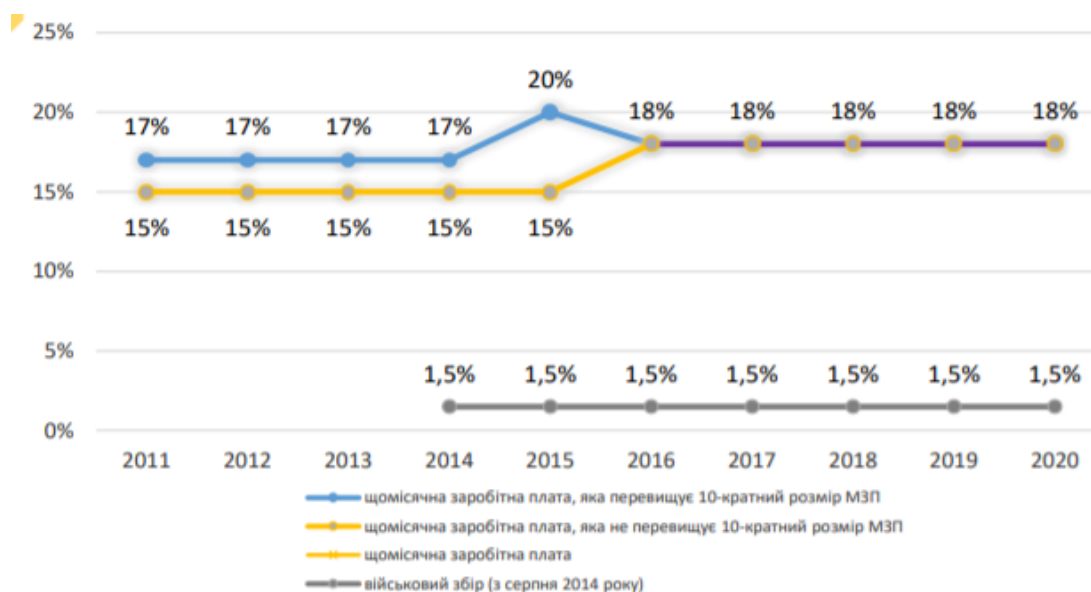

Рис.2.4 Величина ставок оподаткування ПДФО та військовим збором за 2011-2020 рр., % [14]

Тобто наша держава не надала громадянам податкового послаблення в частині оподаткування доходів, хоча самі доходи домогосподарств суттєво скоротилися, а видатки зросли внаслідок епідеміологічних обмежень.

Аналіз динаміки неподаткових надходжень представлено на рис. 2.5.

Очевидно, що неподаткові надходження у 2020 році порівняно з 2019 роком зросли на 21,5 млрд грн.. або на 10,1%. Якщо оцінити структуру цих надходжень, то доходи від діяльності державних або комунальних підприємств і власні надходження бюджетних установ демонструють зростання на 52,8% та 29,0% відповідно. Збори на обов'язкове державне пенсійне страхування залишаються на одному рівні (9,5 млрд грн.). Але надходженні від НБУ мають тенденцію до зменшення, яке за цей період становить 34,2%.

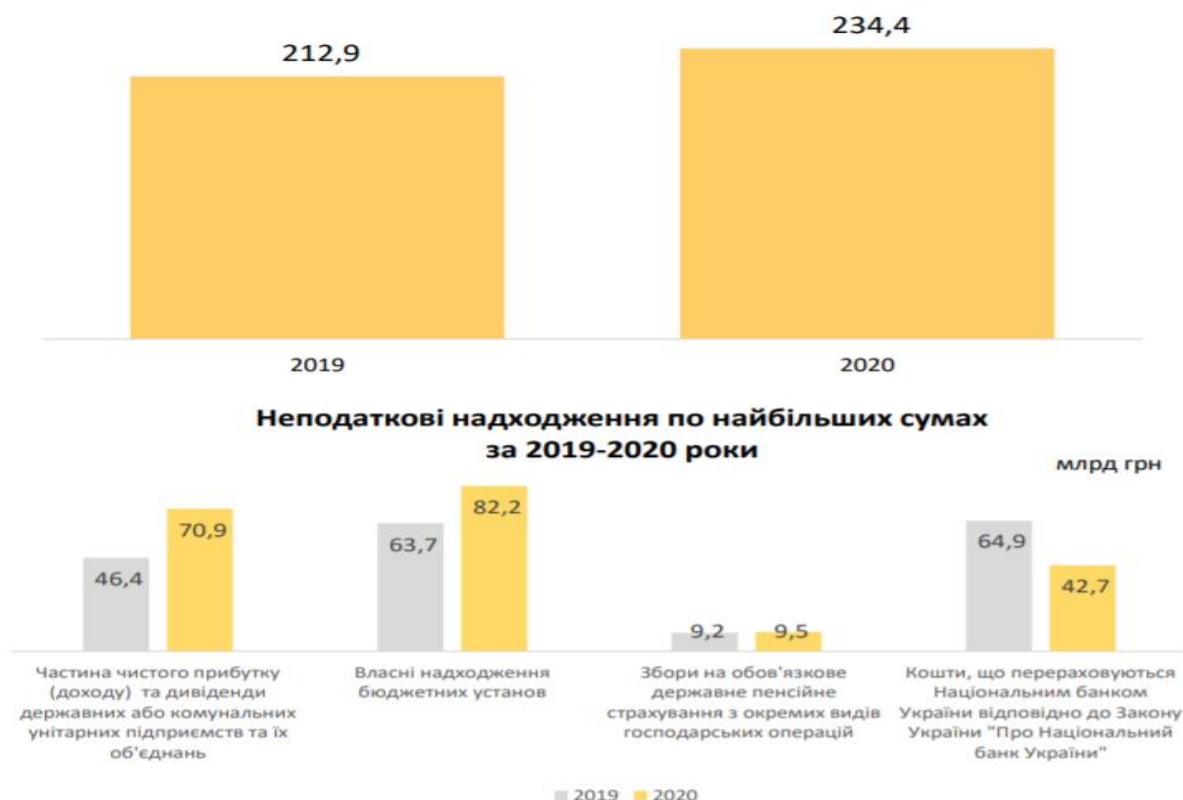

Рис.2.3 Динаміка неподаткових надходжень до зведеного бюджету за 2019-2020 рр. в млрд. грн. [14]

Тут слід зауважити, що збільшення надходжень до бюджету країни не відбувається від збільшення виробництва, необхідно пам'ятати, що кожного дня фахівці, наковці, міністри повинні постійно працювати над цим питанням, а також доцільно вжити ряд заходів, а саме:

- зменшення видатків бюджету,
- контролювати випадки ухилення від сплати податків,
- збільшувати дохідну частину бюджету за рахунок податків для заможних верств і зниження для населення, що має низький рівень доходів,
- провести оптимізацію чисельності працюючих чи зайнятих у державному секторі економіки. [13, с.98]

2.2 Аналіз спеціальних бюджетних видатків в умовах пандемії COVID-19

Видатки державного бюджету – це економічні відносини, що виникають у зв'язку з розподілом фонду грошових коштів держави і його використанням за галузевим, цільовим і територіальним ознаками. В системі державних витрат визначається дві сторони єдиного розподільного процесу: перерозподіл державного бюджету і формування фондів цільового призначення у підприємств, організацій і установ матеріального виробництва та невиробничої сфери. Якісна сторона державних витрат являє собою економічну природу і призначення системи витрат, а кількісна сторона визначається величиною державних асигнувань [15, с. 40].

Класифікація бюджетних видатків наведена на рис. 2.6

Рис.2.6 Класифікація видатків бюджету України за окремими ознаками [14]

Вважаємо за необхідне більш детально розглянути видатки нового для України фонду – «Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2» (в табл.2.1)

Таблиця 2.1

Розподіл видатків за 2020 рік Спеціального фонду «Фонд боротьби з
гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом
SARS-CoV-2»

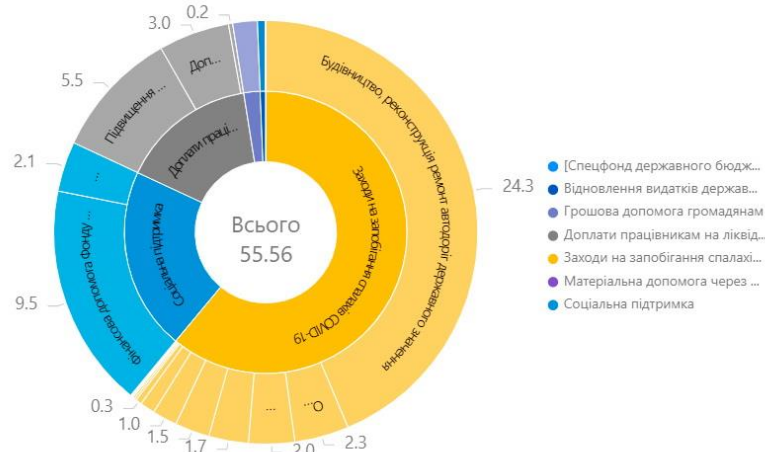
№ з/п	Показник	Загальний затверджений обсяг Фонду, тис грн	Обсяг коштів, виділених з Фонду згідно постанов КМУ, тис грн	Виконано за 2020 рік, тис грн	Відсоток використаних коштів, %
1 Назва бюджетної програми					
1.1	Медикаменти та перев'язувальні матеріали	8 900 000,00	1 376 695,0	0,0	0,0
1.2	Інші виплати населенню		5 037 212,7	2 797 672,0	55,5
2 Розпорядники коштів					
2.1	Міністерство соціальної політики, всього	8 900 000,00	5 037 212,7	2 797 672,0	55,5
2.2	Міністерство охорони здоров'я, всього		1 376 695,0	0,0	0,0
	РАЗОМ	8 900 000,00	6 413 907,7	2 797 672,0	43,6

Джерело: узагальнено автором на основі [14]

Як видно, за 2020 рік кошти Фонду було використано лише на 43,6%. Це мало свої негативні наслідки, оскільки вчасно не були профінансовані нагальні медичні потреби (засоби захисту медичного персоналу, доплати за роботу з пацієнтами, хворими на коронавірусну інфекцію, закупівля кисневих концентраторів та апарати ШВЛ, придбання вакцини тощо).

Не менш цікавим є звіт Міністерства Фінансів України про фактичне використання коштів, що були призначені для боротьби з пандемією (рис. 2.7) Дійсно, виглядає абсурдним спрямування 24,3 млрд грн. або 26,2% коштів даного спеціального Фонду на будівництво доріг. У той час, як уряди інших країн посилювали фінансування проти епідеміологічних заходів. Тобто коли усі бідні та багаті країни мобілізують кошти на подолання самої епідемії та її наслідків, наша уряд вважає, що найбільшою загрозою економічній безпеці держави є погані дороги. Тому найкраще – це витратити бюджетні кошти на будівництво.

Касові видатки фонду, млрд грн

Виділено коштів за напрямками, млрд грн

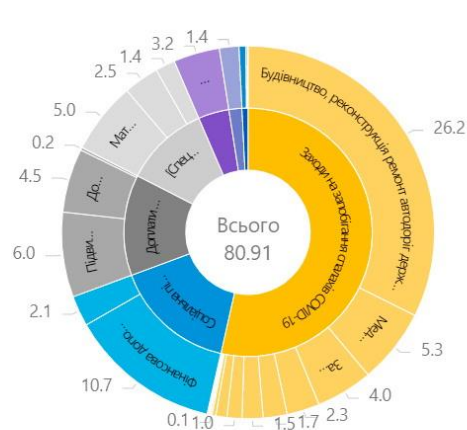

Рис. 2.7 Видатки Фонду боротьби з COVID-19 за 2020 рік [14]

Якщо оцінювати ситуацію за 2020 рік в цілому, то більш видатки з даного Фонду с представлені у табл. 2.2

Таблиця 2.2

Основні касові видатки, профінансовані за рахунок Фонду боротьби з COVID-19 за 2020 рік

Напрямок фінансуванн	Заплановано, млрд. грн	Витрачено, млрд. грн..	Частка у загальній сумі касових видатків, %
1 Заходи із стимулювання економіки	26,9	26,4	39,7
у т.ч.			
- будівництво і реконструкція доріг	26,2	25,7	38,7
2. Охорона здоров'я	22,5	19,5	29,3
у т.ч.			
- будівництво і ремонт приймальних відділень	1,3	1,3	2,1
- надбавки і доплати медикам	5,9	5,5	8,2
- забезпечення лабораторій та закупівля захисних засобів	3,9	3,3	4,9
обладнання для приймальних відділень опорних лікарень	2,3	2,3	2,1
субвенції місцевим бюджетам і забезпечення лікарень киснем	1,5	1,4	0,3
3. Соціальний захист	17,4	12,8	19,3
4. Забезпечення правопорядку	4,5	4,5	6,7

Джерело: узагальнено на основі [14]

У 2021 році замість старого ковідного Фонду боротьби планується створити новий спеціальний фонд. Мета схожа. Проте коштів туди буде спрямовано менше, і вони будуть використані на медичні потреби (фінансування вакцинації, забезпечення медиків тощо) [6].

Зіставляючи вітчизняний і міжнародний досвід реагування на поширення COVID-19, відзначимо, що уряду поетапно розширюють заходи підтримки і направляють додаткові бюджетні ресурси на допомогу приватному сектору і населенню. Пріоритетним напрямком на ранніх етапах антикризової політики стала підтримка системи охорони здоров'я, а також приватного сектора економіки в найбільш постраждалих галузях [6].

Дійсно, епідемія COVID-19 зажадала від урядів прийняття оперативних рішень як для мінімізації поширення вірусу, так і для підтримки економіки і населення. Схожа за основними напрямками антикризова політика розвинених і країн, що розвиваються диференційована, по-перше, за обсягом підтримки і, по-друге, по набору інструментів, що використовуються. В Україні бюджетна політика була скорегована під тиском викликів нової реальності, однак ми не можемо охарактеризувати дії уряду як ефективні.

3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1 Регулювання бюджетних доходів і видатків

Державні видатки – це частина фінансових відносин, обумовлена використанням централізованих та децентралізованих доходів держави. Державні видатки складаються з прямих витрат держави, які здійснюються через систему бюджетних і позабюджетних фондів, і витрат державних підприємств. Сукупність конкретних видів державних витрат, тісно пов'язаних між собою між собою, становить систему державних витрат [11].

Як зазначено у праці Н.О.Мельникова, бюджетна політика у витратній частині ґрунтується на таких принципах:

- 1) *Цільове спрямування коштів* означає, що державні витрати здійснюються строго за цільовим призначенням відповідно до напрямів витрачання, передбаченими фінансовими планами.
- 2) *Принцип безповоротності* витрачання державних ресурсів означає, що кошти, використані на фінансування народного господарства та інші цілі, що не потребують обов'язкового їх відшкодування.
- 3) *Принцип дотримання режиму економії* характеризується системою форм і методів послідовної мінімізації витрат щодо одержуваного результату.

У 2020 році уряди країн здійснили безпрецедентні дії в області політики з переспрямування наявних коштів на заходи в сфері охорони здоров'я та соціальної підтримки. У багатьох країнах для цього буде потрібно відступити від існуючих цілей податково-бюджетної політики або тимчасово призупинити дію бюджетних правил. Етап вироблення стратегії служить першою можливістю для перегляду впливу цих заходів і початку планування з метою створити міцний фундамент для державних фінансів [10].

На нашу думку, реформування бюджетного процесу на стадії формування доходів та видатків бюджету може передбачати заходи, згруповані в таблиці 3.1

Заходи, що можна вжити для вдосконалення бюджетної політики України в частині формування доходів та видатків бюджету

Вдосконалення бюджетної політики на стадії формування доходів	Вдосконалення бюджетної політики в частині видатків
<ol style="list-style-type: none"> 1. Застосування більш прогресивних методів планування і прогнозування, перехід до багатоваріантного складання проекту бюджету; 2. Підвищення обґрунтованості макроекономічних показників як основи планування доходів бюджету; 3. Отримання достовірної та об'єктивної інформації про передбачувані зміни в податковому та митному законодавстві для обчислення бази оподаткування; розробку програми правової реформи, включаючи програму оподаткування; 4. Реструктуризація доходів бюджету - оптимальне поєднання прямих і непрямих податків, податків і податкових платежів, доходів бюджету та цільових фондів; 5. Посилення ролі ринкових джерел у формуванні доходів бюджету (надходжень коштів від приватизації державної власності, продажу належних державі акцій, податків на власність тощо.); 6. Вдосконалення податкового планування, оптимізацію податкового навантаження; 7. Відмова від планування сум штрафів та санкцій у складі доходів бюджету; 8. Поступова ліквідацію цільових бюджетних фондів (крім фондів соціальної спрямованості), формування інтегрованої структури бюджету; 9. Реформування механізму перерозподілу бюджетних ресурсів через систему трансфертів з фонду фінансової підтримки адміністративно-територіальних одиниць; 10. Зміцнення і розвиток законодавчих основ оподаткування, які включають розмежування повноважень різних гілок влади в регулюванні обкладення податками. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Посилити пріоритетність у виборі напрямків і об'єктів фінансування за рахунок коштів державного бюджету. 2. З метою забезпечення галузей економіки рівного доступу до бюджетних ресурсів скасувати цільові бюджетні фонди в складі бюджету. 3. Забезпечити реструктуризацію доходів бюджету на галузі господарства на базі інвентаризації власних доходів галузей. 4. Посилити роль власних джерел у забезпеченні поточної діяльності підприємств і організацій. 5. Для створення умов формування власних доходів прискорити поетапне збільшення цін і тарифів на послуги, що надаються підприємствами ЖКГ, транспортного господарства тощо. 6. Вивільнені бюджетні ресурси спрямовувати у вигляді адресних субсидій споживачам послуг відповідних галузей - населенню і підприємствам. 7. Розробити механізм перекладу збиткових галузей на господарський розрахунок і самофінансування. Це в першу чергу має відношення до галузям сільського господарства і передбачає розширення дії ринкових механізмів у цій сфері, поступову відміну дотацій на відшкодування різниці в цінах на сільськогосподарську продукцію на основі лібералізації цін. 8. Знизити бюджетне фінансування галузей господарства за рахунок скорочення державного сектора економіки в результаті приватизації об'єктів державної власності. 9. Підвищити рівень планування видатків бюджету на основі їх власності, виключення зі складу витрат будь-яких витрат, безпосередньо не пов'язаних зі стабілізацією економіки та створенням умов для її розвитку

Джерело: розроблено автором на основі [17; 20; 25].

Стратегічні напрямки видатків бюджету повинні вибиратися виходячи з максимального ефекту проведених заходів як в короткостроковому, так і в довгостроковому періоді, а також виділення пріоритетів на кожному конкретному етапі економічного розвитку. Дані завдання вирішуються на стадії планування видатків при складанні проекту бюджету. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів питання пріоритетності витрат стають надзвичайно актуальними, визначення пріоритетів і напрямів витрачання бюджетних ресурсів, їх розміру вимагає реалізації ряду заходів з метою підвищення ефективності державних витрат [21, с. 428].

Коли пандемія вщухне, скоординоване на глобальному рівні широкомасштабне бюджетне стимулювання може стати ефективним інструментом сприяння відновленню економіки. Скоординованість дій підвищує ефективність заходів бюджетної політики. Однак в той же час необхідно брати до уваги відмінності між країнами, головним чином в їх фінансових можливостях.

3.2 Оцінка ефективності бюджетних видатків як засіб удосконалення бюджетної політики

Методика оцінки ефективності витрат на реалізацію державних програм заснована на зіставленні обсягу фінансування програми і інтегрального показника ступеня реалізації її цілей і завдань. при розрахунку інтегрального показника застосовується єдиний для всіх програм алгоритм, а також коефіцієнти значущості підпрограм, що дозволяють врахувати їх вплив на досягнення цілей програми. Додатково здійснюється аналіз дотримання умов фінансування заходів державної програми, а також аналіз дій замовників та виконавців державної програми щодо забезпечення її реалізації за наступними напрямками: своєчасність реалізації заходів програми; наявність обґрунтування змін, що вносяться до програми; обґрунтування невикористаних бюджетних асигнувань або потреби в додатковому фінансуванні тощо [17, с. 233].

Управління бюджетними видатками здійснюється через бюджетний механізм (рис. 3.1)

Запропонована методика може бути використана не тільки для оцінки ефективності витрат на реалізацію конкретної програми, але і для порівняльного аналізу ефективності реалізації різних бюджетних програм.

Рис. 3.1 Механізм бюджетного забезпечення видатків [16, с. 82]

Оцінку ефективності бюджетних видатків можна здійснювати за методикою, в основу якої покладено визначення ефективності через показники питомої вартості та якості адміністративної послуги. Для оцінки якості послуги розроблена сукупність оціночних показників, що відображають:

- ступінь дотримання запропонованих вимог і стандартів при наданні адміністративної послуги;

- ступінь задоволення очікувань споживача адміністративної послуги; рівень доступності державної послуги; кадровий, технічний, технологічний потенціали послуги;
- результативний показник, який визначається специфікою діяльності організації.

В рамках методики також слід розробити спосіб розрахунку обсягу неефективних бюджетних видатків.

Розроблена методика може бути використана при здійсненні фінансового контролю за діяльністю одержувачів бюджетних коштів, а її застосування буде сприяти посиленню зацікавленості бюджетних установ у підвищенні ефективності використання фінансових ресурсів.

Ефективність бюджетних видатків пропонуємо підвищити шляхом впровадження контрактної моделі фінансування адміністраторів бюджетних коштів, що передбачає: а) укладення контракту між адміністраторами про досягненні результатів державних витрат і розподіл відповідальності між ними на основі запропонованої організаційно-функціональної моделі взаємодії адміністраторів; б) фінансування бюджетних установ з урахуванням результатів оцінки ефективності їх витрат [24].

Як додатковий захід підвищення ефективності державних видатків пропонується встановити відповідальність органів державного управління за ефективність їх діяльності. Оцінку ефективності діяльності органів державного управління доцільно здійснювати на основі системи показників, розроблених з урахуванням специфіки діяльності органу управління. Вони повинні враховувати соціальний, економічний, організаційний і політичний ефекти.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки:

1. Бюджетна політика – це система фінансових відносин, за допомогою яких здійснюється мобілізація доходів до фонду держави, визначається рівень централізації національного доходу в бюджеті. За допомогою проведення бюджетної політики визначається розмір державних витрат на створення централізованих фондів фінансування народного господарства, соціально-культурних заходів, загальнодержавного управління, оборони і державних страхових резервів.
2. Безпрецедентна пандемія COVID-19 викликала зміни у бюджетній політиці нашої країни. Виникла потреба у нових підходах для фінансування антикризових заходів як рахунок державного бюджету, так і за рахунок коштів територіальних громад.
3. Було створено «Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2». Проте за 2020 рік кошти Фонду було використано лише на 43,6%. Вважаємо неефективним спрямування 24,3 млрд грн. або 26,2% коштів даного спеціального Фонду на будівництво доріг
4. Пакети підтримки державою громадян і бізнесу в більшості розвинених країн перевищують 5% ВВП, а в деяких (наприклад, в США) становлять понад 26% ВВП. В нащій країні значно менше.
5. Наявність більш обмежених коштів і необхідність забезпечити стійкість витрат протягом непередбачуваного часу вимагають загострення уваги на стратегічних галузях (таких як охорона здоров'я, соціальні витрати, водопостачання, підтримка економічного підйому), зазначених у заявах офіційних органів і повідомленнях для громадськості. У процесі перерозподілу коштів ці галузі, або підгалузі всередині них, повинні користуватися перевагою по порівняно з галузями, які не доречними до числа пріоритетних.

6. Визначення загального обсягу коштів на випадок непередбачених обставин резервного обсягу коштів.
7. Можливим інструментом для задоволення потреб в екстрених витратах або покриття недоотриманих доходів може бути загальний обсяг коштів на випадок непередбачених обставин (наприклад, визначений виходячи із необхідності прийняття заходів у відповідь політики в разі, якщо матеріалізується песимістичний сценарій), розпорядником якого виступає Міністерство фінансів (при наявності чітких керівних принципів щодо доступу до цих коштів). Цей механізм розширює здатність органів державного управління оперативно реагувати на раптові шоки, разом з тим він наділяє значними повноваженнями виконавчий орган.
8. Загальний об'єм коштів на випадок непередбачених обставин не повинен бути альтернативою підготовці належного бюджету або використовуватися як «чорна каса».
9. У планах витрат уряду повинні бути визначені витрати, пов'язані з базисним сценарієм і подоланням пандемії COVID-19, а також вказані витрати, які припинені.
10. У разі пов'язаних з COVID-19 видатків бути доцільно встановити явні цільові показники їх виконання, щоб забезпечити здійснення цих витрат і відповідність очікуванням щодо них і щоб витрати були зроблені оперативно.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ:

1. Артус М.М., Хижа Н.М. Бюджетна система України : навчальний посібник. Київ : вид-во Європейського університету, 2005. 220 с.
2. Боднарук Т. Г. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні суспільного добробуту. *Вісник національного університету водного господарства та природокористування*. 2003. № 1(20). С.474-479.
3. Бюджетний кодекс України від 8 лип. 2010 р. № 2456 –VI (із змінами). URL: [http:// zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17).
4. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2020 рік. *Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень* URL: <http://www.ibser.org.ua>
5. Бюджетна система [Текст] : підручник / В.В. Бабіченко [та ін.] / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. Київ : Центр учбов. л-ри; Тернопіль : Екон. думка, 2012. 871 с
6. Вендлинг К., Доэрти Л., Курристин Т., Шейк Рахим Ф., Танг В., Бруно Э. Бюджетирование в условиях кризиса: рекомендации относительно подготовки бюджета на 2021 год. Специальная серия публикаций по мерам налогово-бюджетной политики в ответ на COVID-19. МВФ. 2020. 13 с.
7. Гаврилова Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання економіки. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 62–70
8. Давимука О. О., Денков Д. Д., Каракуц А. М., Щедрін Ю. В. Наслідки епідемії COVID-19 та карантинних заходів для провідних секторів економіки України. Дослідження за результатами глибинних інтерв'ю з власниками та топ-менеджерами українських компаній. Київ–Харків: Видавець О. А. Мірошніченко, 2020. 188 с. URL: https://www.kas.de/documents/270026/8703904/UKR+2020+covid-19_economics_ukraine.pdf/4a72dec7-da37-2fcf-82d0-115ad77adfd9?version=1.0&t=1609238304559
9. Двігун А. О. Коронакриза: нові можливості громад та виклики для децентралізації. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/scientific-achievements-of-modern-society_niss.pdf

10. Дешко А. Л. Напрями формування і реалізації бюджетної політики на середньострокову перспективу. Аналітична записка. НІСД. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/budgetna-polityka.pdf>
11. Запатріна ІВ. Бюджетне регулювання економічного зростання: автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук. Київ: Науково-дослідний фінансовий інститут Міністерства фінансів України. 2008. 37 с
12. Зілінська А.С. Теоретичні основи ефективного формування бюджетної політики України. *Ефективна економіка*. 2017. №7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5700>
13. Лук'яненко І.Г. Сидорович М.О. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія. Київ: НаУКМА, 2014. 229 с
14. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/>
15. Мельникова Н.А. Бюджетная и налоговая система Республики Беларусь. Минск.: БГУ, 2004. 235 с., URL: <https://www.bsu.by/upload/page/145923.pdf>
16. Величко О.В. Бюджетний механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 2 (32). С. 79-86. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2013_2_14
17. Набока Т. С. *Управління видатками бюджету та напрями його вдосконалення в Україні*. Київ : КНЕУ, 2015. 345 с.
18. Огонь Ц. Г. Проблеми підвищення ефективності формування та використання бюджетних коштів / Ц. Г. Огонь// *Наукові праці НДФІ – 2005. – Вип.4 (33). – С.27-33;*
19. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 239 с
20. Радіонов Ю. Д. Формування видатків бюджету : монографія. Київ : КНТЕУ, 2019. 616 с
21. Чугунов І. Я., Макогон В. Д. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень. *Вісник КНТЕУ*. 2014. № 4. С. 79–91.
22. Табах А., Подругина А. Бюджетная политика: новый поворот. Эксперт. 2021. URL: https://www.raexpert.ru/researches/budget_policy_2021

- 23.Юрій С.І., Дем'янишин В.Г., Буздуган Я.М. Антологія бюджетного механізму : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2001. 250 с
- 24.Spending reviews: some insights from practitioners / edited by Elva Bova, Riccardo Ercoli and Xavier Vanden Bosch. DISCUSSION PAPER 135. DECEMBER 2020. URL : https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/dp135_spending_reviews.pdf
- 25.Bloomberg Tax. International direct and indirect Tax COVID-19 Roadmap (2020). Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://aboutbtax.com/PH8>; <https://aboutbtax.com/PH9>
- 26.Weingarten Paul. Singapore Resilience Budget 2020. URL: <https://www.roedl.com/insights/covid-19/corona-singapore-resiliencebudget-2020>